

Karnoprosesowa ochrona lasu w świetle kompetencji Straży Leśnej

Lasy zajmują obecnie około 30% powierzchni Polski¹ i pełnią różnego rodzaju funkcje, a zwłaszcza społeczno-gospodarczą, środowiskową i klimatyczną. Realizacja każdej z wymienionych funkcji w zakresie prawnej ochrony lasu wymaga uruchomienia stosownych środków prawnych zwłaszcza w obrębie prawa administracyjnego, cywilnego, gospodarczego, a także prawa karnego². W literaturze³ podkreśla się wprawdzie, że dominującą pozycję w wskazanym układzie zajmują normy prawa administracyjnego, równocześnie podnosi się jednak, że pozostałe z wymienionych norm nie mają charakteru uzupełniającego, ale samodzielnie współkształtują system kompleksowej prawnej ochrony lasu oraz jego gospodarkę. Pierwszoplanową pozycję w tym zakresie zajmuje ustawa o lasach, która w części dotyczącej karnoprawnej ochrony lasu zawiera przede wszystkim regulacje dotyczące prawa karnego procesowego, skoncentrowane głównie

---

¹ W. Baturó (red.), *Biologia. Encyklopedia PWN*, Warszawa 2007, s. 327.

² Definicja lasu sformułowana została w art. 3 ustawy z 28 września 1991 r. o lasach, t.jedn.: Dz. U. 2011, Nr 12, poz. 59 ze zm., zgodnie z którą stanowi on grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi), przeznaczony do produkcji leśnej lub stanowiący rezerwat przyrody, bądź wchodzący w skład parku narodowego albo wpisany do rejestru zabytków (pkt 1) albo grunt związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne (pkt 2). Obok pojęcia „las”, funkcjonuje zdefiniowane ustawowo pojęcie „grunty leśne”, którymi w rozumieniu art. 2 ust. 2 ustawy z 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, t.jedn.: Dz. U. 2013, poz. 1205, są grunty: 1) określone jako lasy w ustawie o lasach, 2) zrekultywowane dla potrzeb gospodarki leśnej, 3) pod drogami dojazdowymi do gruntów leśnych.

³ B. Rakoczy, *Wprowadzenie do prawa leśnego*, w: idem (red.), *Wybrane problemy prawa leśnego*, Warszawa 2011, s. 12; W. Radecki, *Ustawa o lasach. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 5.

wokół funkcjonowania Straży Leśnej. Konstrukcja ustawy o lasach sprawia zatem, że rola Straży Leśnej w zakresie zapewnienia karnoprawnej ochrony lasu jest doniosła, niemniej warto zastanowić się, w jakiej mierze przyjęte w wskazanej ustawie rozwiązania umożliwiają faktycznie podejmowanie przez funkcjonariuszy Straży Leśnej skutecznych działań zapobiegających dewastacji lasu lub ograniczających jego bezprawną eksploatację.

Występujące na terenie Rzeczypospolitej Polskiej lasy w zdecydowanej większości stanowią własność Skarbu Państwa, zarządzaną przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (art. 4 ust. 1 ustawy o lasach)⁴. Zapewnienie efektywności zarządu sprawowanego przez Lasy Państwowe wymagało utworzenia odpowiednich struktur organizacyjnych, co uzasadniło powołanie Służby Leśnej. W skład Służby Leśnej włączono cztery kategorie pracowników Lasów Państwowych, wyodrębnionych na podstawie powierzonych im zadań określonych w ustawie o lasach. Zwraca uwagę, że Służba Leśna nie stanowi w ramach Lasów Państwowych odrębnej jednostki organizacyjnej oraz – podobnie jak Lasy Państwowe – nie posiada podmiotowości cywilnej, co determinuje zakres jej kompetencji oraz zasady reprezentacji, zwłaszcza w stosunkach cywilnoprawnych.

Straż Leśna stanowi jedną z kategorii pracowników współtworzących Służbę Leśną, zajmującą się zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego, ochroną przyrody oraz wykonywaniem innych zadań w zakresie ochrony mienia (art. 45 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 47 ust. 1 ustawy o lasach). Opisując wzajemne relacje między Służbą Leśną a Strażą Leśną, należy zauważyć, że Służba Leśna w hierarchii organizacyjnej posiada nadrzędną pozycję. Ustawa o lasach nie definiuje jednak pojęcia Straży Leśnej na tyle precyzyjnie, aby można było mówić o istnieniu definicji ustawowej. Z kolei doktryna określa Straż Leśną w sposób zbliżony do treści art. 1 ustawy o Policji⁵ – jako uzbrojoną formację wyposażoną w rozległe kompetencje o charakterze policyjnym⁶, w ramach których mieści się m.in. możliwość użycia środków przymusu, podejmowania czynności procesowych itp. Strażą Leśną kieruje Główny

---

⁴ Spod zarządu Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (dalej jako: Lasy Państwowe) wyłączone są lasy: będące w zarządzie parków narodowych, wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, będące w użytkowaniu wieczystym na mocy odrębnych przepisów (art. 4 ust. 2 pkt 1-3 ustawy o lasach).

⁵ Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, t.jedn.: Dz. U. 2011, Nr 287, poz. 1687.

⁶ Por. W. Radecki, op. cit., s. 237.

Inspektor Straży Leśnej podporządkowany Dyrektorowi Generalnemu Lasów Państwowych. Jednostkami Straży Leśnej w Lasach Państwowych są posterunki w nadleśnictwach, podporządkowane nadleśniczemu, oraz grupy interwencyjne w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych, podporządkowane dyrektorowi regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych (art. 47 ust. 1a-1b ustawy o lasach). Zgodnie z treścią art. 47 ust. 1c organizację i zakres działania posterunków i grup interwencyjnych oraz szczegółowe zasady szkolenia strażników leśnych określa Dyrektor Generalny Lasów Państwowych w drodze zarządzenia⁷. Pracownicy Służby Leśnej – a więc i strażnicy leśni – nie posiadają statusu funkcjonariusza publicznego, co jest oczywiste w świetle ich absencji wśród podmiotów wskazanych w art. 115 § 13 k.k.⁸ formułującego legalną definicję funkcjonariusza publicznego. Zgodnie jednak z treścią art. 46 ustawy o lasach przy wykonywaniu przez pracowników Służby Leśnej czynności służbowych przyjęto fikcją prawną i zapewniono im możliwość korzystania z ochrony prawnej, jaką normy prawa karnego gwarantują funkcjonariuszom publicznym⁹.

O słuszności przyjętego rozwiązania przekonuje również orzecznictwo Sądu Najwyższego¹⁰. Wprowadzona klauzula ochronna sprzyja i wzmacnia bezpieczeństwo zwłaszcza strażników leśnych, których działalność z reguły wzbudza niezadowolenie osób czerpiących dochody z nielegalnej eksploatacji lasu lub znajdujących przyjemność w jego dewastacji. Na tym tle szczególne znaczenie posiada zakres kompetencji, jakimi dysponuje strażnik leśny w celu realizacji karnoprawnej ochrony lasu, nie ulega bowiem wątpliwości, że o realnych możliwościach zapobiegania i zwalczania zjawisk zagrażających lub naruszających bezpieczne funkcjonowanie lasu decyduje przede wszystkim rodzaj i ilość środków prawnych, które może wykorzystać strażnik leśny w swej codziennej pracy, w celu zapewnienia omawianej ochrony, a także i własnego bezpieczeństwa.

---

⁷ Zob. zarządzenie nr 45 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 28 kwietnia 1999 r. w sprawie określenia organizacji i zakresu działania posterunków Straży Leśnej w nadleśnictwach i grup interwencyjnych Straży Leśnej w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych oraz szczegółowych zasad szkolenia strażników leśnych, <http://www.lasy.gov.pl/dokumenty/zarządzenia-decyzje>.

⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.

⁹ M. Tyburek, *Status prawny Służby Leśnej oraz Straży Leśnej*, w: B. Rakoczy (red.), op. cit., s. 149.

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa z 8 grudnia 2004 r., IV KK 126/04, OSNKW 2005, z. 1, poz. 9; postanowienie Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa z 25 września 2013 r., I KZP 9/13, OSNKW 2013, z. 10, poz. 85.

Spośród określonych w art. 47 ustawy o lasach uprawnień przyznanych strażnikom leśnym nie wszystkie – aczkolwiek większość – ma bezpośredni związek z możliwością uruchomienia środków ochrony związanych z postępowaniem karnym, część uprawnień dotyczy postępowania w sprawach o wykroczenia, a niektóre z nich (zwłaszcza te dotyczące gospodarczego obrotu drzewem) mają charakter kontrolny. Proponuje się różne podziały przyznanych strażnikom leśnym uprawnień, z procesowego punktu widzenia za najbardziej czytelny można uznać podział częściowo związany z wyróżnieniem kolejnych stadiów procesu karnego, rozróżniający trzy grupy uprawnień. Pierwszą, którą stanowią uprawnienia realizowane na etapie postępowania przygotowawczego bądź poprzedzających je czynności sprawdzających, drugą – zawierającą uprawnienia związane z przebiegiem postępowania sądowego, wreszcie trzecią – niezwiązaną z dynamiką procesu karnego – mieszczącą uprawnienia strażników leśnych, posiadające generalny charakter, potrzebne przy wykonywaniu przez nich również innych czynności służbowych¹¹. Uznając więc trafność przyjętego podziału, należy stwierdzić, że pełnowartościowa ocena uprawnień strażników leśnych w kontekście karnoprosesowej ochrony lasu powinna zostać dokonana na tle kolejnych stadiów procesu karnego, z uwzględnieniem uprawnień niedających połączyć się wyłącznie z jednym ze stadiów procesu karnego.

Do uprawnień, jakimi na podstawie art. 47 ust. 2 ustawy o lasach dysponuje strażnik leśny w obrębie postępowania przygotowawczego oraz poprzedzających jego wszczęcie czynnościach sprawdzających, zaliczyć należy prawo do: legitymowania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa oraz świadków przestępstwa w celu ustalenia ich tożsamości (pkt 1), zatrzymywania i dokonywania kontroli środków transportu na obszarach leśnych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie, w celu sprawdzenia ładunku w razie zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa (pkt 3), przeszukania pomieszczeń i innych miejsc na zasadach określonych w Kodeksie postępowania karnego¹² (pkt 4), zatrzymania sprawcy na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa, albo w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa oraz doprowadzenia go do policji (pkt 5), a przede wszystkim prowadzenia dochodzenia, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa, w trybie i na zasadach określonych w Kodeksie postępowania karnego (pkt 7).

¹¹ M. Tyburek, op. cit., s. 156-157.

¹² Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.

Natomiast wśród uprawnień, jakie strażnik leśny uzyskał w stadium postępowania jurysdykcyjnego, dominującą pozycję zajmuje możliwość wnoszenia i popierania aktów oskarżenia w postępowaniu uproszczonym w stosunku do przestępstw, przy ściganiu których strażnicy leśni uprawnieni zostali do prowadzenia dochodzenia (art. 47 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach).

Zakres przedmiotowy prowadzonych dochodzeń ograniczony został zatem w szerokim ujęciu do przypadków, gdy przedmiot przestępstwa stanowi drewno pochodzące z lasów Skarbu Państwa. Konkretyzując na podstawie przepisów Kodeksu karnego oraz treści § 23 Instrukcji ochrony lasów przed szkodnictwem leśnym¹³ przyjęte w ustawie o lasach postanowienia, należy stwierdzić, że w grę wchodzi przestępstwa określone w art. 278 k.k. (kradzież), art. 290 k.k. (wyrąb i przywłaszczenie drzewa z lasu), art. 291 k.k. (paserstwo), art. 292 k.k. (paserstwo nieumyślne). Pojawiają się również postulaty *de lege ferenda*, aby w zakres przestępstw, do których ścigania upoważnieni zostali strażnicy leśni, włączyć przestępstwo określone w art. 288 k.k. (niszczenie mienia), jeśli przedmiot zamachu stanowiłoby drewno pochodzące z lasów Skarbu Państwa.

Przyznane strażnikom leśnym w art. 47 ust. 2 pkt 7 prawo do wszczęcia i prowadzenia dochodzenia na gruncie ogólnych postanowień karnoprosesowych znajduje potwierdzenie w treści art. 312 pkt 2 k.p.k., zgodnie z którym w procesie karnym, w stadium postępowania przygotowawczego uprawnienia przyznane policji przysługują również innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych, a więc np. strażnikom leśnym¹⁴.

---

¹³ „Instrukcja ochrony lasów przed szkodnictwem leśnym” stanowi załącznik do Zarządzenia nr 52 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 9 września 2004 r. w sprawie ochrony przed szkodnictwem (znak: GO-2505-12/04), <http://bip.lasy.gov.pl/dokumenty/zarzadzenia/decyzje>.

¹⁴ Warto przypomnieć, że Trybunał Konstytucyjny, rozstrzygając kwestię uprawnień strażników leśnych do prowadzenia dochodzenia i występowania w roli oskarżyciela przed sądem już na gruncie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego, ale przed przyjęciem rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 13 czerwca 2003 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom, Dz. U. 2003, Nr 108, poz. 1019 ze zm., potwierdzając przyznane strażnikom leśnym w art. 47 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach uprawnienie, zwrócił też uwagę na fakt, że Kodeks postępowania karnego, jako akt równorzędny z ustawami szczególnymi, nie musi powtarzać norm zawartych w ustawach szczególnych, a strażnicy leśni, chociaż nie są *expressis verbis* wymienieni ani w postanowieniach Kodeksu, ani w wydanych na jego podstawie aktach, to na mocy

Realizacja uprawnienia strażników leśnych do prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia może prowadzić jednak do powstania sytuacji dyskusyjnych, w konfrontacji z treścią art. 48 ustawy o lasach, na mocy którego uprawnienia strażnika leśnego, dotyczące m.in. możliwości prowadzenia dochodzenia oraz wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem, przyznano również nadleśniczemu, jego zastępcy, inżynierowi nadzoru, leśniczemu i podleśniczemu. Uwzględniając bowiem strukturę organizacyjną lasów państwowych, zwłaszcza w zakresie funkcjonowania Służby Leśnej, w której nadleśniczy jest przełożonym komendanta Straży Leśnej, można przyjąć, że w razie zamiaru przejścia przez nadleśniczego funkcji ścigania lub oskarżania strażnik leśny będzie zmuszony podporządkować się decyzji przełożonego.

Z procesowego punktu widzenia realizacja przez nadleśniczego wskazanego zamiaru mogłaby doprowadzić do powstania niepożądanego kumulacji ról procesowych, w której podmiot reprezentujący interesy pokrzywdzonego w stosunkach cywilnoprawnych pełniłby również funkcję oskarżyciela publicznego w postępowaniu karnym. Zgodnie bowiem z treścią art. 32 ust. 1 i 2 ustawy o lasach, wchodzące w skład Lasów Państwowych jednostki organizacyjne, czyli: Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, regionalne dyrekcje Lasów Państwowych, nadleśnictwa oraz inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, reprezentują Skarb Państwa w sprawach o roszczenia związane z ich działalnością, jako tzw. *stationes fisci*. Opisując w niniejszym układzie ustrojową pozycję nadleśniczego – w zakresie postępowania cywilnoprawnego – trzeba jednak zaznaczyć, że status *stationes fisci* uzyskuje jedynie jednostka organizacyjna, którą kieruje nadleśniczy, natomiast nie nadleśniczy jako organ tej jednostki¹⁵.

Podobnie zatem w procesie karnym wynika z popełnienia przestępstwa szkoda dotycząca drzewostanu, nad którym pieczę sprawuje leśniczy i w stosunku do którego prowadzi samodzielnie gospodarkę leśną, uprawnia nadleśniczego do podjęcia działań na rzecz pokrzywdzonego

---

ustawy o lasach, jako ustawy szczególnej, uprawnieni są do prowadzenia dochodzenia. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 maja 1999 r., P 10/98, Lex Omega, nr 37322.

¹⁵ Tak np. Sąd Apelacyjny w Białymstoku, wyrok z 10 kwietnia 2013 r., I ACa 26/13, Lex Omega, nr 1307392: „[...] nadleśniczy kierując nadleśnictwem, jako podstawową jednostką organizacyjną Lasów Państwowych, reprezentuje Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych, podejmując w zakresie swojego działania czynności procesowe, jako organ jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, co nie jest wystarczające do uzyskania przez nadleśniczego statusu *statio fisci*”.

Skarbu Państwa, natomiast dyskusyjna jest kwestia, czy status pokrzywdzonego uzyskuje nadleśniczy. Z treści definicji pokrzywdzonego, określonej w art. 49 § 2 k.p.k., wynika, że pokrzywdzonym w procesie karnym może być również instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, co skłania do przyjęcia twierdzenia, że status pokrzywdzonego może uzyskać właściwe nadleśnictwo, do którego reprezentowania w zakresie realizacji stosunków cywilnoprawnych nadleśniczy został ustawowo wyznaczony (art. 35 ust. 1 pkt 1 ustawy o lasach). W efekcie należy przyjąć, że nadleśniczy nie powinien pełnić w procesie karnym funkcji oskarżyciela publicznego, gdyż polski proces karny nie przewiduje w stosunku do oskarżyciela publicznego możliwości kumulacji innych ról procesowych, poza wyjątkową sytuacją przewidzianą przez art. 64 k.p.k., która uprawnia prokuratora do wytoczenia powództwa adhezyjnego na rzecz pokrzywdzonego lub poparcia już wytoczonego powództwa. Natomiast przyjęta w ustawie o lasach konstrukcja funkcjonowania nadleśniczego wraz z zakresem wyznaczonych zadań *de lege lata* umożliwi mu uzyskanie w procesie karnym statusu oskarżyciela posiłkowego ubocznego (art. 54 § 1 k.p.k.), co oczywiście może być pożądane, o ile funkcji tej nie będzie sprawował strażnik leśny.

Wątpliwości ujawniające się wokół możliwości pełnienia przez nadleśniczego funkcji oskarżyciela w procesie karnym w sprawach, w których przedmiot przestępstwa stanowi drewno pochodzące z lasów Skarbu Państwa, poniekąd niwelowane są już na poziomie funkcjonowania Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych, gdyż zgodnie z § 25 wspomianej powyżej Instrukcji ochrony lasów przed szkodnictwem leśnym, w roli oskarżyciela publicznego i posiłkowego w sprawach karnych występują strażnicy leśni. Pozostali pracownicy Służby Leśnej dysponujący również tym uprawnieniem mogą je wykorzystać tylko w sytuacjach nadzwyczajnych lub przypadkach wynikających z przepisów Kodeksu postępowania karnego. O ile więc przygotowana przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych wewnętrzna regulacja w roli oskarżyciela publicznego preferuje strażnika leśnego, o tyle – jak wskazuje dotychczasowa praktyka – nie spotyka się on z niepotrzebną konkurencją ze strony innych uprawnionych do funkcji oskarżyciela publicznego pracowników Służby Leśnej, a zwłaszcza nadleśniczego.

Porównując natomiast pozycję strażnika leśnego, jako oskarżyciela publicznego w postępowaniu prowadzonym w trybie uproszczonym, z nie-

prokuratorskimi oskarżycielami publicznymi, jakich wprowadza do postępowania uproszczonego wskazane powyżej rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, należy zauważyć, że pozycja procesowa strażnika leśnego kształtowana na podstawie przepisów ustawy o lasach oraz postanowienia Kodeksu postępowania karnego jest bardziej procesowo „zaawansowana”, ponieważ strażnik leśny, jak i inne uprawnione do wnoszenia oskarżenia na podstawie art. 48 ustawy o lasach podmioty występują nie tylko przed sądem pierwszej instancji, lecz także i w postępowaniu drugoinstancyjnym.

Badając procesowe aspekty udziału funkcjonariusza Straży Leśnej w postępowaniu karnym przede wszystkim w charakterze oskarżyciela publicznego, jak też i oskarżyciela posiłkowego, należy kilka słów uwagi poświęcić problemom jego reprezentacji. Z treści art. 87 § 1 k.p.k. wynika, że w procesie karnym strona inna niż oskarżony może ustanowić pełnomocnika, którym może zostać adwokat lub radca prawny (art. 88 k.p.k.). Według powszechnie akceptowanej w procesie karnym interpretacji wskazanego przepisu przyjęto pogląd, że z możliwości ustanowienia w tym trybie pełnomocnika wyłączony jest prokurator, który jako oskarżyciel publiczny działa zawsze osobiście, oraz nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni, którzy jako organy lub instytucje działają poprzez odpowiednio umocowanych swoich pracowników lub funkcjonariuszy¹⁶. Strażnik leśny, jako nieprokuratorski oskarżyciel publiczny, zobowiązany jest zatem do samodzielnego występowania w postępowaniu karnym.

Porównując natomiast uprawnienia pracowników Straży Leśnej z uprawnieniami innych podmiotów funkcjonujących w związku z wykonywaniem zadań związanych z szeroko rozumianą ochroną przyrody, zbieżność uprawnień widoczna jest zwłaszcza w stosunku do funkcjonariuszy Straży Łowieckiej. Zakres uprawnień funkcjonariuszy Straży Łowieckiej określa art. 39 ust. 2 Prawa łowieckiego¹⁷ i odpowiada on w zakresie zwalczania kłusownictwa katalogowi uprawnień pozostających w gestii strażnika leśnego, łącznie z przyznaniem prawa do prowadzenia dochodzenia oraz wnoszenia i popierania oskarżenia w postępowaniu sądowym (pkt 7). Uprawnieniami zbliżonymi do tych, jakie posiadają

¹⁶ Por. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003, s. 303.

¹⁷ Ustawa z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie, t.jedn.: Dz. U. 2013, poz. 1226.

strażnicy leśni, dysponuje również strażnik Straży Łowieckiej wykonujący powierzone mu zadania na terenach obwodów łowieckich¹⁸ w zakresie zwalczania szkodnictwa (art. 39 ust. 8 pkt 3 Prawa łowieckiego).

Zupełnie inaczej kształtuje się wynik porównania procesowej pozycji strażnika leśnego – zwłaszcza ze względu na możliwość prowadzenia dochodzenia i występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w postępowaniu uproszczonym – z pozycją, jaką mają funkcjonariusze Służby Parku w Parkach Narodowych. Na obszarze parków narodowych¹⁹ zadania związane z ochroną mienia oraz zwalczaniem przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody wykonują funkcjonariusze Straży Parku, zaliczani do Służby Parku Narodowego (art. 108 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody). Zakres przyznanych im uprawnień jest węższy od uprawnień, którymi dysponuje strażnik leśny. W szczególności należy podkreślić, że strażnik parku nie posiada uprawnień ani w zakresie prowadzenia dochodzenia, ani wszczynania bądź udziału w postępowaniu sądowym. W razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa zobowiązany został do zatrzymania osoby podejrzanej i przekazania jej policji lub innym właściwym organom (art. 108 ust. 5 pkt 3 ustawy o ochronie przyrody). Strażnik parku, podobnie jednak jak strażnik leśny, uprawniony został do przeszukania pomieszczeń i innych miejsc w przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa (art. 108 ust. 5 pkt 5 ustawy o ochronie przyrody). Wskazane czynności strażnik parku podejmuje wg regulacji przyjętej w przepisach Kodeksu postępowania karnego.

Omawiając rolę Straży Leśnej w kontekście zapewnienia karnoprawnej ochrony lasu, nie można pominąć zagadnień dotyczących możliwości wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, których użycie mieści się wśród uprawnień strażników leśnych. Przepis art. 47 ust 2 pkt 9 ustawy o lasach zapewnia strażnikom leśnym prawo noszenia broni palnej długiej i krótkiej, gazowej oraz ręcznego miotacza gazowego, natomiast w ust. 3 pkt 1-5 uprawnia strażnika leśnego w stosunku do osób uniemoż-

---

¹⁸ Według art. 23 ust. 1 Prawa łowieckiego, obwód łowiecki stanowi obszar gruntów o ciągłej powierzchni, zamkniętej jego granicami, nie mniejszy niż trzy tysiące hektarów, na którego obszarze istnieją warunki do prowadzenia łowiectwa.

¹⁹ Zgodnie z treścią art. 4 ust. 2 w skład Lasów Państwowych nie wchodzi lasy będące własnością Skarbu Państwa i pozostające w zarządzie parków narodowych. Zgodnie z art. 8 ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, t.jedn.: Dz. U. 2013, poz. 627, park narodowy oznacza formę ochrony przyrody (ust. 1) i państwową jednostkę budżetową. W nawiązaniu do funkcjonowania Lasów Państwowych prawną pozycję parku narodowego przedstawia B. Rakoczy, *Ustawa o lasach. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 29-30.

liwiających wykonanie przez niego czynności określonych w ustawie stosować środki przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej, przez zastosowanie chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku, pałki gumowej służbowej, chemicznych środków obezwładniających w postaci ręcznego miotacza gazu i broni gazowej, kajdanek oraz psa służbowego. Celem przyjętego rozwiązania jest nie tylko ujęcie i zneutralizowanie sprawcy przestępstwa, ale służy ono także wzmocnieniu bezpieczeństwa strażników leśnych, dlatego też możliwość użycia środków przymusu bezpośredniego przez strażnika leśnego w stosunku do osób uniemożliwiających wykonanie czynności nie została ograniczona wyłącznie do sytuacji związanych z wszczynaniem i prowadzeniem przez strażnika leśnego postępowania przygotowawczego lub wyjaśniającego (w przypadku wykroczeń), ale obejmuje wszystkie przewidziane w ustawie czynności, do których wykonania został on uprawniony. Z punktu widzenia dynamiki postępowania karnego można spodziewać się, że możliwość wykorzystania wskazanych środków ze względu na wystąpienie przyczyn uzasadniających ich użycie następuje z reguły w postępowaniu przygotowawczym – głównie w związku z wszczęciem dochodzenia. W niniejszym kontekście zwraca uwagę, że przyjęta w czerwcu tego roku, długo oczekiwana ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej²⁰ utrzymała przyznany ustawą o lasach strażnikowi leśnemu zakres kompetencji związanych z prawem wykorzystania omawianych środków, ale połączyła zasady ich stosowania i dokumentacji z ogólnymi regułami określonymi przez nią w tym przedmiocie²¹.

Wśród zagadnień związanych z wykorzystaniem środków przewidzianych w ustawie o środkach przymusu i broni palnej pierwszoplanową pozycję zajmują reguły opisujące sposób przeprowadzania tego rodzaju czynności. Najważniejsza z nich to dyrektywa proporcjonalności, która determinuje i współokreśla treść pozostałych reguł, sformułowanych w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Zgodnie z treścią art. 6 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 wskazanej ustawy wybrane środki powinny być niezbędne do osiągnięcia założonego celu, ale proporcjonalne do stopnia zagrożenia i możliwie jak najmniej dotkliwe, a ich użycie powinno zostać natychmiast przerwane, jeżeli zamierzony cel zostanie już

²⁰ Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Dz. U. 2013, poz. 628.

²¹ Odpowiednie zmiany w treści ustawy o lasach wprowadził art. 62 ustawy o środkach przymusu.

osiągnięty. Wybór broni palnej powinien być traktowany zawsze jako środek ostateczny (art. 7 ust. 4). Szczególną ostrożność należy zachować zwłaszcza przy użyciu środków stanowiących zagrożenie dla życia lub zdrowia uprawnionego oraz innych osób (art. 7 ust. 3). Z wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego poza umiejętnościami technicznymi istotne znaczenie ma również zdolność oceny i rozpoznania prawnych i społecznych konsekwencji wynikłych z ich użycia. Istotnym elementem szkolenia kandydata do pracy w Straży Leśnej jest konieczność odbycia kursu przygotowawczego, przeprowadzanego na różnych poziomach zarządu Lasami Państwowymi, a obejmującego m.in. w związku z problematyką wykorzystania i użycia środków przymusu zajęcia z zakresu nauki o broni, szkolenie strzeleckie zakończone egzaminem oraz elementy samoobrony i pierwszej pomocy w nagłych wypadkach²². Wydaje się jednak, że program szkolenia został w tym zakresie określony zbyt wąsko i powinien zostać poszerzony o elementy związane z psychologicznymi aspektami stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Ważny element wśród przyznanych strażnikom leśnym kompetencji stanowią także możliwości podejmowania czynności w zakresie wykrycia i zabezpieczenia materiału dowodowego dla potrzeb postępowania karnego. W sposób szczególny zwraca uwagę uprawnienie strażników leśnych do przeprowadzenia przeszukania pomieszczeń i innych miejsc według postanowień właściwych przepisów Kodeksu postępowania karnego (art. 47 ust. 2 pkt 4 ustawy o lasach). Potrzeba przeprowadzenia przeszukania pomieszczeń lub innych miejsc w procesie karnym konkretyzuje się w sytuacji, gdy wezwany do wydania poszukiwanej rzeczy odmawia jej wydania bądź też nie można wezwać do wydania rzeczy z powodu nieobecności osób posiadających informacje o jej położeniu. Wydanie rzeczy powinno nastąpić na żądanie sądu lub prokuratora, a wyjątkowo uprawnienie żądania wydania rzeczy – w wypadkach szczególnych – przysługuje innym organom (art. 217 § 1 k.p.k.). Uprawnienia strażnika leśnego wynikające z ustawy o lasach mają zatem wyjątkowy charakter. Sytuacja jest o tyle interesująca, że przeszukanie jako środek wydobycia rzeczy dla celów postępowania dowodowego w systematyce Kodeksu postępowania karnego ułożone zostało w dziale V dotyczącym dowodów, ale z jego istoty

---

²² Szczegółowy zakres szkolenia i egzaminów określa załącznik nr 2 do wspomnianego już Zarządzenia nr 45 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 28 kwietnia 1999 r. w sprawie określenia organizacji i zakresu działania posterunków Straży Leśnej w nadleśnictwach i grup interwencyjnych Straży Leśnej w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych oraz szczegółowych zasad szkolenia strażników leśnych.

wynika, że jest to środek związany z możliwością stosowania przymusu procesowego. Nie ulega bowiem wątpliwości, że pozwala on legalnie naruszyć nietykalność miru domowego, dlatego też można przyjąć, że *sui generis* jest to środek dowodowy zbliżony do środków przymusu, o których stanowi dział VI Kodeksu postępowania karnego²³. Przyznane zatem na gruncie art. 47 ust. 2 pkt 4 strażnikom leśnym uprawnienie z procesowego punktu widzenia stanowi poważną ingerencję organów ścigania w prawa uczestników postępowania karnego, podlegającą zgodnie z treścią art. 236 k.p.k. zaskarżeniu, zażalenie rozpoznaje sąd rejonowy, w którego okręgu jest prowadzone postępowanie. Wśród przewidzianych w dziale VI środków przymusu, jak już wcześniej wskazano, strażnik leśny uprawniony jest natomiast do ujęcia na gorącym uczynku sprawcy przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po jego popełnieniu z równoczesnym zobowiązaniem do przekazania osoby ujętej policji (art. 47 ust. pkt 5 ustawy o lasach), rozwiązanie to ewidentnie nawiązuje do konstrukcji społecznego ujęcia osoby podejrzanej, jaką przewiduje art. 243 § 1 i 2 k.p.k. Przyjęta regulacja jest optymalnym rozwiązaniem ze względu na wynikające z dokumentów międzynarodowych zobowiązania Polski w przedmiocie ochrony praw człowieka związanych z pojęciem detencji²⁴.

Podsumowując powyższe uwagi, należy stwierdzić, że Straż Leśna – strażnicy leśni stanowią ważny element w realizacji karnoprosesowej ochrony lasu, o czym przesądza przyznany im ustawowo zakres uprawnień w procesie karnym i środków procesowych umożliwiających ich realizację. Należy jednak zauważyć, że poziom karnoprawnej ochrony lasu nie wynika jedynie z właściwych regulacji ustawowych, ale łączy się też bezpośrednio z koniecznością zapewnienia odpowiednich funduszy umożliwiających jego wykonanie. W niniejszym ujęciu należy uwzględnić np. liczbę zatrudnionych strażników leśnych oraz wyposażenie komend Straży Leśnej funkcjonujących w obrębie nadleśnictwa w odpowiedni

---

²³ Zdaniem R. Kmiecika, cechy *sui generis* środka przymusu przeszukanie wykazuje wówczas, gdy jego celem jest odnalezienie oskarżonego, co poniekąd odpowiada systematyce Kodeksu postępowania karnego, gdyż instytucje procesu karnego związane z poszukiwaniem oskarżonego zamieszczone zostały w dziale VI k.p.k. obejmującym środki przymusu. Szerzej R. Kmiecik, w: idem (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Kraków 2005, s. 164. Natomiast W. Daszkiewicz uważał, że przeszukanie jest rodzajem przymusu i dla przyjęcia takiej jego oceny nie ma znaczenia, czy dotyczy ono osób, rzeczy, czy miejsca. Zob. W. Daszkiewicz, *Polski proces karny. Część ogólna*, Poznań 1995, s. 327.

²⁴ Art. 9 ust. 1 Międzynarodowego paktu praw politycznych i obywatelskich, Dz. U. 1977, Nr 38, poz. 167, załącznik; art. 5 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz. U. 1998, Nr 147, poz. 962.

sprzęt umożliwiający realizację wyznaczonych im zadań. Podstawowe znaczenie dla spełnienia podniesionych postulatów ma zatem racjonalna gospodarka leśna, która nie tylko współkształtuje ochronę lasu, ale też może zapewnić środki na jej realizację.

Z przygotowanych przez Dyрекcyję Generalną Lasów Państwowych rocznych raportów wynika, że od 2003 r. poziom zatrudnienia strażników leśnych nie ulega zmianie²⁵ i kształtuje się z tendencją spadkową w granicach od 1000 do 950 funkcjonariuszy. Względna stabilność ilości zatrudnionych strażników pozwala wyrazić pogląd, że w odpowiednim stopniu zabezpieczają realizację zadań związanych z ochroną lasu przed wszelkimi formami szkodnictwa. Liczba dochodzeń prowadzonych przez strażników leśnych w 2011 r. wyniosła 7844 i od 2003 r. utrzymuje się w zasadzie na równym poziomie, sinusoidalnie nieznacznie wzrastając lub malejąc w poszczególnych latach. Pożądane zatem byłoby podjęcie działań prewencyjnych zmierzających do obniżenia szkodnictwa leśnego, aktualnie do działań w tym zakresie można zaliczyć instalowanie systemu monitoringu leśnego, ale można również zastanowić się nad możliwością modernizacji struktury Straży Leśnej, a przede wszystkim zwiększenia jej samodzielności na poziomie podstawowych jednostek zarządu Lasami Państwowymi, czyli w nadleśnictwach.

CRIMINAL PROCEDURAL LAW AND FOREST PROTECTION IN LIGHT OF THE POWERS OF FOREST GUARDS

Summary

This paper discusses selected issues related to forest protection as determined in the Law on Forests of 28 September 1991. It focuses on the powers of Forest Guards regarding enforcement of sanctions under criminal procedural law, and the confrontation of statutory solutions of these issues with their practical application. In order to emphasise the importance of the function of forest guards in forest protection, their powers have been compared to those vested in forest rangers and wild life guards in national parks. The conclusions indicate that Forest Guards constitute an important element in forest protection, having a range of competences and powers enabling them to enforce criminal sanctions and other measures provided by relevant laws. It is not, however, only legal regulations which determine the level of forest protection. This depends directly upon proper funding, capable of enabling adequate realisation of forest protection.

---

²⁵ Raport zwalczania szkodnictwa leśnego za rok 2011, Warszawa 2012, <http://bip.lasy.gov.pl>.

TUTELA PENALE E PROCESSUALE DELLE FORESTE ALLA LUCE DELLA COMPETENZA DELLA GUARDIA FORESTALE

Riassunto

L'articolo affronta questioni scelte relative alla tutela delle foreste alla luce della legge del 28 settembre 1991 sulle foreste, tenendo conto delle competenze della Guardia Forestale. Lo scopo delle considerazioni è di confrontare le soluzioni disposte dalla legge con le loro applicazioni pratiche. Al fine di sottolineare il ruolo importante delle guardie forestali nell'ambito della realizzazione della tutela penale e processuale delle foreste, anche dal punto di vista pratico le loro competenze sono state paragonate alle competenze della Guardia Caccia e dei guardiani dei parchi nazionali. In conclusione, l'autrice afferma tra l'altro che la Guardia Forestale costituisce un elemento importante nella realizzazione della tutela penale e processuale delle foreste, il che è determinato dall'ambito, disposto dalla legge, delle loro competenze nel processo penale e dei mezzi processuali permettenti la loro realizzazione. Il livello di tutela penale e processuale delle foreste non scaturisce solo dalle apposite regolazioni disposte dalla legge, ma si collega direttamente alla necessità di fornire fondi adeguati per consentire la sua attuazione.